

IV.3 Mechanizmy

Mechanizmy jsou strojní celky přenášející výkon (pohyb) a umožňují přeměnu jednoho pohybu v jiný. Podle prostředku použitého k přenosu pohybu se dělí na:

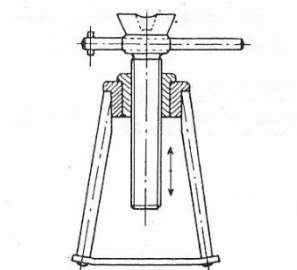
- kinematické, přenos a změnu pohybu zajišťují pevné části (šroubový, pákový, kloubový, klikový, vačkový)
- hydraulické, přenos a změnu pohybu zajišťuje kapalina
- pneumatické, přenos a změnu pohybu zajišťuje plyn – vzduch.

IV.3.1 Kinematické mechanizmy

Šroubový mechanismus

Slouží k přeměně otáčivého pohybu na posuvný pohyb a naopak. Je tvořen šroubem a maticí s pohybovým závitem.

Používá se u zvedáků, svěráků, stahováků apod.

Obr. Šroubový mechanismus (zvedák)

Pákový mechanismus

Základem je soustava jednoramenných nebo dvouramenných pák. Změnou různé délky ramen páky se mění síla i délka dráhy ramene páky.

Užití má zejména u ovládacích mechanismů strojů.

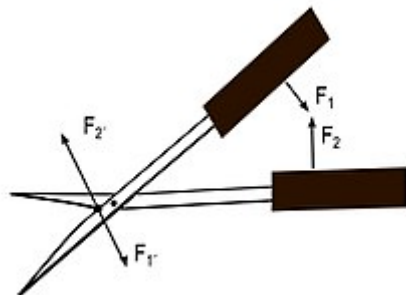
Principu jednoramenné páky využívá například doprava zahradním kolečkem.

Dvouramenné páky využívají například zahradnické nůžky nebo kleště.

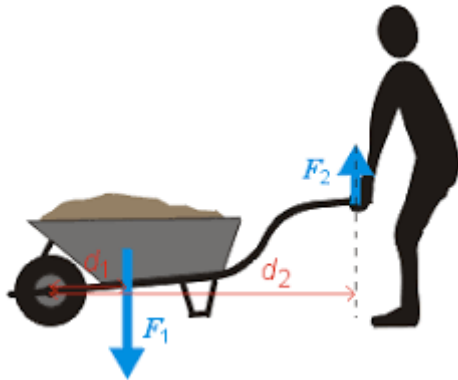
Příklady:

nůžky (dvouramenná = dvojzvrtná páka)

síla na ovládání ramen je menší než síla na břítu

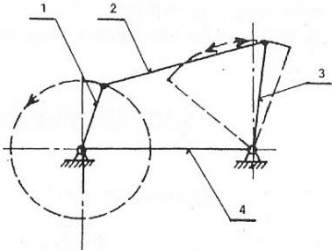

zahradní kolečko (jednoramenná= jednozvrtná páka)
síla na madlech nutná ke zvednutí je menší než hmotnost nákladu

Kloubový mechanismus

Mění otáčivý pohyb na kývavý a opačně. Nejčastěji se používá čtyřčlenný mechanismus: rám stroje, klika, ojnice, vahadlo.

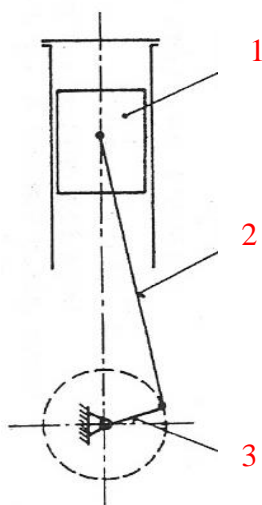
Obr. Čtyřčlenný mechanismus

1- klika, 2- ojnice, 3- vahadlo, 4- rám

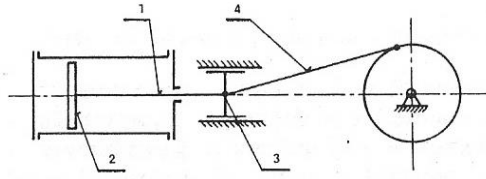
Používá se například pro změnu rychlosti pohybu podlahového dopravníku u starších rozmetadel hnoje.

Klikový mechanismus

Přeměňuje přímočarý vratný pohyb na otáčivý a naopak. Klikový mechanismus (zkrácený) je podstatou konstrukce pístových spalovacích motorů.

Obr. Zkrácený klikový mechanismus: 1- píst, 2- ojnice, 3- klikový hřídel

Obr. Úplný klikový mechanismus – dnes ho najdeme jen na historických strojích
1- pístní tyč, 2- píst, 3- křížák, 4- ojnice

Činnost čtyřdobého motoru

Zážehového – palivem je nejčastěji automobilový benzin

Činnost čtyřdobého zážehového motoru

Pracovní oběh tohoto motoru proběhne za dvě otáčky klikového hřídele. Skládá se ze čtyř dob: sání, stlačení (komprese), rozpínání (expanze) a výfuku.

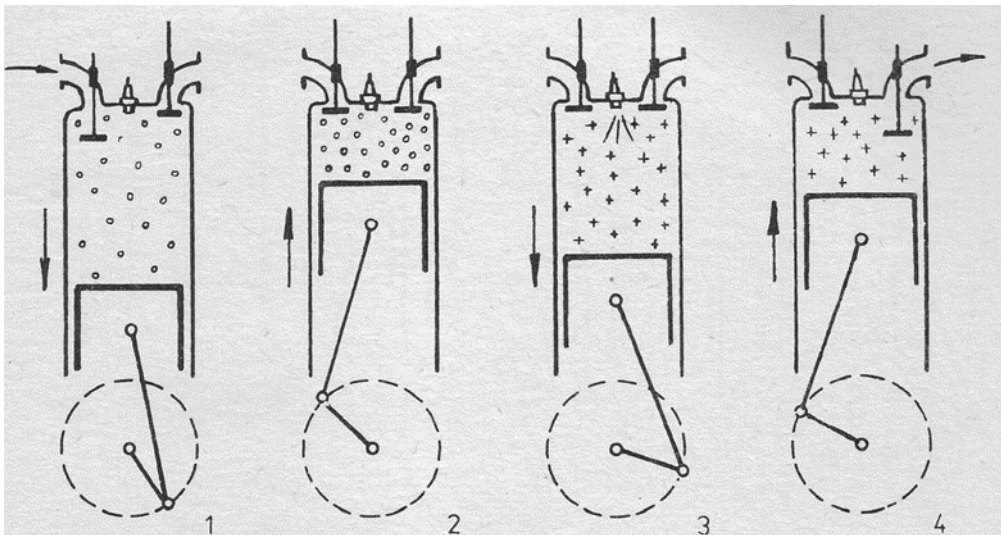
1. doba - sání. Píst se pohybuje z HŮ do DŮ (dolů). Nad pístem vzniká podtlak. Sací ventil je otevřen. Přes čistič vzduchu se do válce nasává směs paliva se vzduchem.

2. doba - komprese. Píst se pohybuje z DŮ do HŮ (nahoru). Oba ventily jsou uzavřeny. Nastává stlačování směsi ve válci a její zahřívání. Těsně před HŮ zažehne elektrická jiskra směs. Při hoření se zvyšuje nad pístem tlak.

3. doba - expanze. Spálené plyny o teplotě kolem 2000 °C se rozpínají (expandují) a tlačí píst z HŮ do DŮ (dolů). Tato doba je pracovní, ostatní tři doby jsou pomocné.

4. doba - výfuk. Výfukový ventil je otevřen. Píst se pohybuje z DŮ do HŮ (nahoru) a vytlačuje spálené plyny z válce přes tlumič výfuku do ovzduší.

Všechny čtyři doby se stále opakují ve stejném sledu.

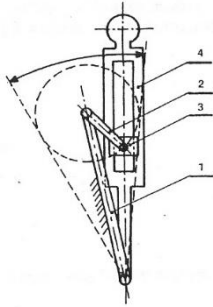
Obr. XV-7. Činnost čtyřdobého motoru:

1 - sání, 2 - komprese, 3 - expanze, 4 - výfuk

Zážehový motor - palivem je nejčastěji motorová nafta

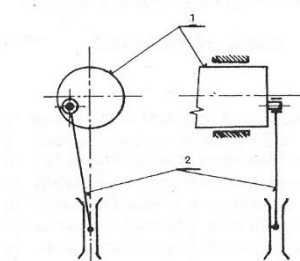
Tento motor pracuje podobně jako motor zážehový, pouze s tím rozdílem, že při 1. době nasává do válce přes čistič vzduchu čistý vzduch. Při 2. době se stlačením vzduch zahřeje až na 800 °C. Před HÚ pístu se do válce vstříkne a rozpráší nafta a vzniklá směs se vznítí. Třetí a čtvrtá doba probíhá podobně jako u motoru zážehového.

Kulisový mechanismus nyní najdete zejména na historických strojích. Zajišťoval kyvný pohyb hlavice (pohon byl zajištěn rotačním = otáčivým pohybem).

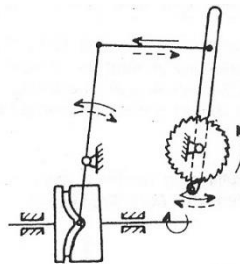
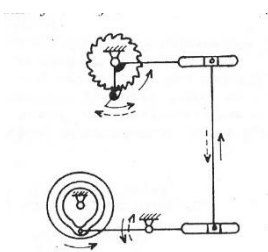
Obr. Kulisový mechanismus

1- rám, 2- klika, 3- kámen, 4- kulisa

Obr. Výstředníkový mechanismus

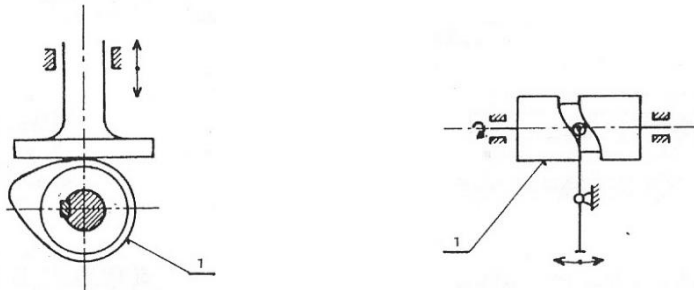
1- výstředníkový kotouč, 2- dvoudílná objímka

Obr. Dva mechanismy s přerušovaným pohybem (využívají i principu vačky)

Vačkový mechanismus

Převádí otáčivý pohyb vačky na přímočarý pohyb zdvihátka. Vačka je většinou kotouč s výstupkem. Na obrázku níže vpravo je i vačka ve formě válcové plochy s drážkou

Obr. Vačkové mechanismy (1- vačky)

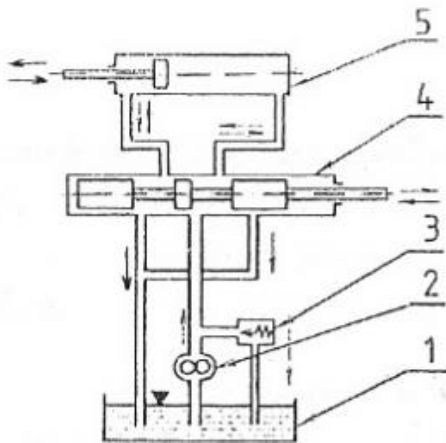
Podívejte se na animace na: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Vačka>

IV.3.2 Hydraulické mechanismy

Energie je zde přenášena kapalinou:

- tlakem kapaliny u mechanismů hydrostatických
- pohybem = prouděním kapaliny u mechanismů hydrodynamických

Nositel energie je většinou hydraulický olej.

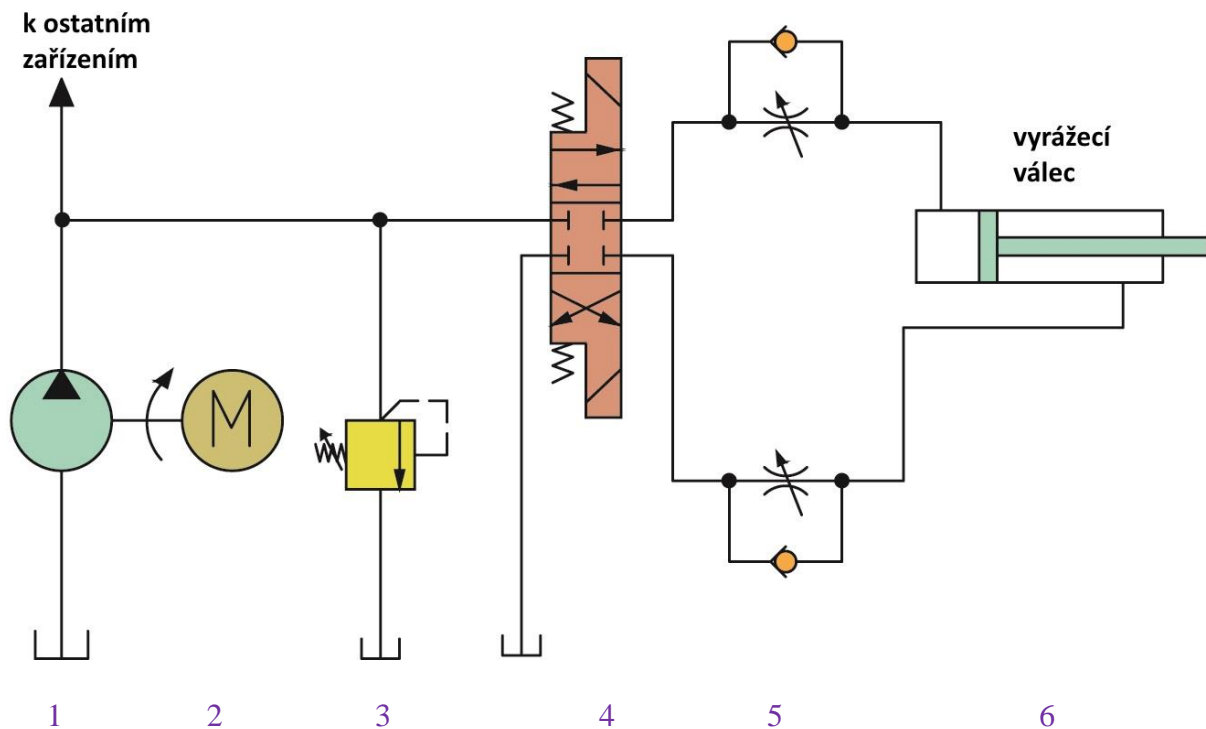
Obr. Jednoduchý hydrostatický mechanismus – základní prvky

1- nádrž na olej, 2- hydrogenerátor (čerpadlo), 3- přepouštěcí (pojistný) ventil, 4- rozváděč, 5- dvoučinný přímočarý hydromotor

Obecně se hydraulický mechanismus skládá z:

- nádrže na olej (1 v nákresu)
- čerpadla (hydrogenerátoru) (2) s pojistným ventilem (3)
- soustavy rozváděčů (4)
- potrubí, čističe, chladiče apod.
- hydromotoru (5)
  - většinou jednočinná nebo dvoučinná pístnice u mechanismů hydrostatických
  - NEBO hydraulickým měničem (rotačním hydromotorem) u mechanismů hydrodynamických

A ještě jednou - obrázek z google – znázorňuje obdobný hydraulický okruh

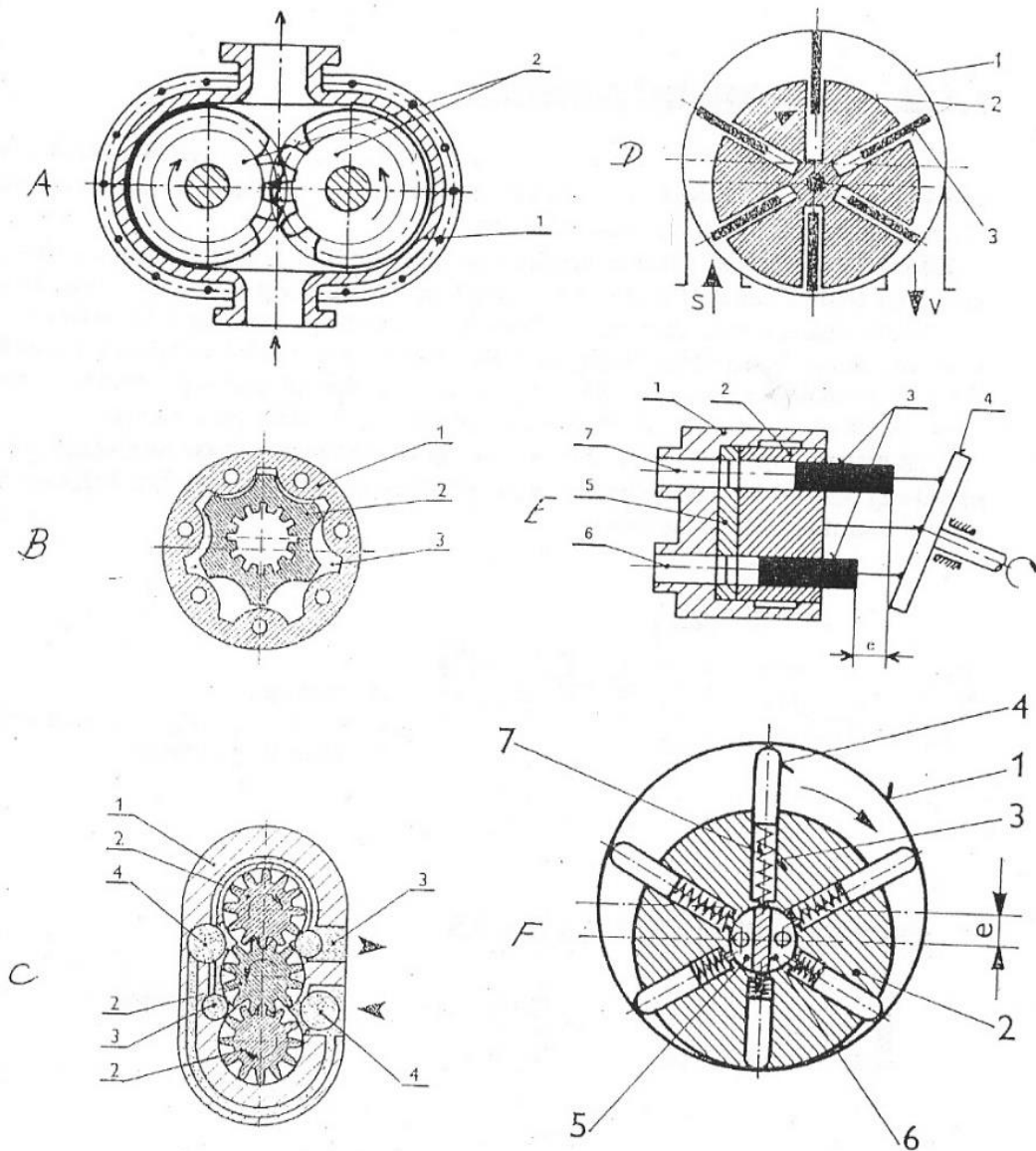

Vysvětlivky:

- 1 – čerpadlo nasává olej z nádrže a dopravuje ho pod tlakem do pracovního potrubí
- 2 – motor pohánějící čerpadlo
- 3 – pojistný ventil (při překročení pracovního tlaku přepustí olej od čerpadla zpět do nádrže)
- 4 – rozvaděč (posouvá se, čáry naznačují směr pohybu kapaliny. Tady má tři pozice, nyní je v poloze zavřeno)
- 5 – hydraulické zámky (používají se pro regulaci rychlosti průtoku oleje a uzavírají část okruhu v případě prasknutí hadic nebo potrubí)
- 6 – hydraulický válec – dvoučinný hydraulický hydromotor (pístnice)

Hydrogenerátor = čerpadlo

Je poháněné většinou spalovacím motorem nebo elektromotorem. Dodává do okruhu kapalinu pod určitým tlakem a objemem. Na sání je vybavený sacím košem a filtrací na odstranění nečistot v kapalině (hydraulickém oleji). Šipky v nákresech ukazují směr toku kapaliny nebo smysl otáčení rotačních částí čerpadel.

HYDROGENERÁTORY

- A - zubový: 1 - skříň, 2 - soukolí,
 B - zubový orbitální: 1 - ozubené kolo s vnějším ozubením, 2 - ozubené kolo s vnitřním ozubením, 3 - prostor sání, 4 - prostor výtlaku,
 C - zubový se třemi ozubenými koly: 1 - skříň, 2 - soukolí, 3 - výtlak, 4 - sání,
 D - lamelový (lopatkový): 1 - stator, 2 - rotor, 3 - výsuvné lamely (lopatky),
 S - sání, V - výtlak,
 E - pístový axiální: 1 - stator, 2 - rotor, 3 - hnací hřídel, 4 - válce, 5 - písty,
 6 - pružiny, 7 - šikmá deska, S - sání, V - výtlak
 F - pístový radiální: 1 - skříň, 2 - rotor, 3 - válce, 4 - písty, 5 sací prostor, 6 - výtlačný prostor, 7 - pružiny, e - výstřednost

Obr. Druhy hydrogenerátorů – pokuste se pochopit podle nákrešů jejich pracovní princip

Hydraulické mechanizmy mají velmi široké použití pro svoje vlastnosti:

- snadný rozvod energie na velké vzdálenosti
- dosažení značných silových poměrů
- jednoduchá regulace a automatizace chodu
- vysoká životnost.

Hlavními prvky ošetřování hydraulických soustav je:

- zamezení vniknutí nečistot a vody do soustavy
- nepřetěžování soustavy, projeví se přehříváním a pěněním oleje
- udržování objemu hydraulické kapaliny v předepsaném množství, doplňování pouze shodnou kapalinou
- udržování těsnosti soustavy, čistoty jednoty prvků
- neustálé sledování provozních parametrů (tlaku a teploty kapaliny) při práci.

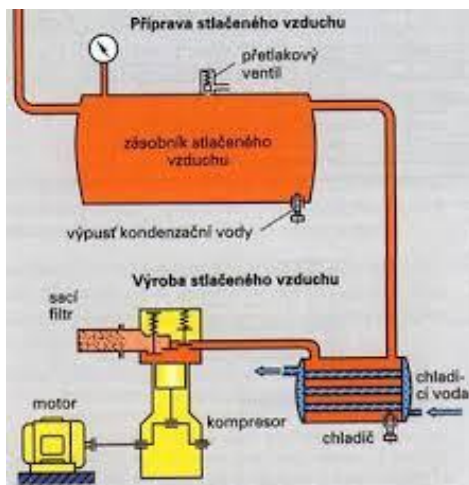
IV.3.3 Pneumatický mechanismus

Přenáší pohyb prostřednictvím stlačeného vzduchu. Aby se potlačila nevýhoda stlačitelnosti vzduchu, musí soustava pracovat se stálou zásobou tlakového vzduchu.

Základní prvky pneumatického mechanismu jsou:

- kompresor
- akumulátor tlaku (vzduchojem)
- redukční a pojistné ventily, odkalovače vody, pomocné prvky
- rozvaděče, pneumotor.

Ukázka stroje pro kompresor pro dodávku tlakového vzduchu do soustavy (zdroj Google)

Při údržbě pneumatického mechanismu je největší pozornost věnována stavu kompresoru a těsnosti soustavy.

Kontrolní otázky:

- 1) Vypracujte jednoduchý nákres jednotlivých pracovních dob (sání – komprese = stlačení – expanze - výfuk) čtyřdobého zážehového motoru. Důležitá je poloha pístu a ventilů.
- 2) Jakou funkci plní vačkový mechanismus?
- 3) Uveďte jednotlivé prvky obecného složení hydraulického mechanismu.
- 4) Jaké jsou hlavní prvky ošetřování hydraulických soustav?